

ERHVERVSJURA

Hvor meget hjælper det at straffe?

RETSVÆSEN: Noget tyder på, at man risikerer at øge mængden af kriminalitet, hvis man er meget ivrig efter at hævne.

LARS BO LANGSTED
Professor,
Juridisk Institut,
Aalborg Universitet

finans@finans.dk

Engang imellem spørger en nysgerrig journalist – typisk i agurketiden – om straf egentlig hjælper.

Det er et såkaldt »godt spørgsmål,« der, som det ofte er tilfældet med den slags spørgsmål, egentlig ikke kan besvares – og slet ikke kort.

Men lad os prøve at se, om vi kan nærme os noget, der kan minde om et svar.

Først og fremmest må man stille modspørgsmålet: »hjælper på hvad?«

Det ene, man i hvert fald kan tænke sig, at straf hjælper på, er på offerets ønske om gengældelse. Straffen i sig selv – forstået som bøden eller fængselsstraffen, uanset om den er kort eller lang – kan ikke gøre forbrydelsen ugjort, men i det omfang, der er et offer, kan straffen være med til at fortælle offeret, at samfundet deler offerets smerte og oprørthed. Og at samfundet derfor straffer på offerets vegne.

Det andet, man kan forestille sig, at straf "hjælper på", er på mængden af kriminalitet.

Hvis samfundet straffer gerningsmanden rigtigt, vil der være mindre kriminalitet i samfundet, end der ville være, hvis vi ikke straffede. Ud fra den synsvinkel straffer vi ikke først og fremmest for offerets skyld – men for at undgå, at der overhovedet kommer (flere) ofre.

Dernæst må man spørge: hvilke dele af straffen er det, der kan "hjælpe"? Er det den blotte trussel om, at man risikerer straf, hvis man overtræder loven (altså den virkning straftrusselen har på alle borgere i samfundet, der så afholder sig fra at begå noget strafbart og derfor heller ikke bliver udsat for selve straffen – den såkaldte almenpræventive effekt). Straffen "virker" ved at fungere som trusselsmiddel.

Eller er det den effekt, den faktisk afsonede straf har på den person, der udsættes for straffen – den såkaldte specialpræventive effekt?

Endelig må man spørge, om det kan være, at nogle af de omstændigheder, der indgår i straffesystemet som sådant, har en effekt, der er større end andre omstændigheder?

Hvad betyder således mest: opdagelsesrisikoen eller straffens længde? Den plettede straffeattest eller de to måneder i fængsel?

Uddannelsen eller terapiforløbet?

Et af problemerne er endvidere, at hensynet til at straffe på offerets vegne ofte vil opleves som et ønske om så strenge og ubehagelige straffe som muligt (selvom det vel at mærke langt fra er alle ofre og deres pårørende, der tænker sådan), medens al erfaring og de studier, der findes om effekten af forskellige straffetyper m.v., i overvejende grad taler for, at strenge og ubehagelige straffe samtidig skaber øget kriminalitet.

Justitsministeriets Forskningskontor udgiver med mellemrum forskellige typer af undersøgelser og analyser, og en af de seneste udgivelser er netop en undersøgelse af de præventive effekter af forskellige typer af straf og af forskellige tiltag i forbindelse med straf.

Ministeriets undersøgelse er lavet som en analyse af en meget lang række eksisterende undersøgelser, som vurderes for validitet m.v. og indgår i en samlet afvejning over for andre undersøgelser af det tilsvarende fænomen.

Sagt på en anden måde er der tale om en oversigt over, hvad forskningen kan sige om forskellige typer af tiltag i øjeblikket. Man arbejder med begrebet recidiv i betydning af tilbagefald til kriminalitet.

Et »mindsket recidiv« betyder således, at der bliver mindre kriminalitet, fordi færre "falder tilbage" (recidiverer) i kriminalitet efter udstået straf.

Og lad os prøve at se på

nogle af konklusionerne:

■ **Kognitive programmer** f.eks. i forbindelse med et fængselsophold har en meget positiv effekt. Det er f.eks. vredeshåndteringskurser, hvor deltagerne lærer at lade deres vrede få et andet afløb end vold og fysisk aggressivitet. Som der står i rapporten: »Der er gennemført et meget stort antal effekt-evalueringer af kognitive programmer, og generelt peges på, at programmerne har en betydelig recidiv-hæmmende effekt.«

Det vil sige mindre kriminalitet i fremtiden.

■ **Behandling af alkohol- og narkotikaproblemer:**

»I den internationale forskning er det veldokumenteret, at misbrugsbehandling i fængsler reducerer såvel forbruget af rusmidler som tilbagefaldet til kriminalitet. Den seneste større analyse heraf viser, at recidivet samlet set falder med 15-17 pct. for deltagere i behandlingsprogrammer. Der er dog stor forskel på effekten af forskellige programtyper, og ikke alle former for misbrugsbehandling har en positiv effekt.«

■ **Om afskrækkelsesprogrammer** hedder det:

»Tiltag og programmer, der sigter på at afskrække lovovertrædere eller potentielle lovovertrædere fra at begå ny kriminalitet, giver typisk ikke positive præventive resultater, men i nogle tilfælde har de vist sig at øge risikoen for recidiv. Det gælder programmer, hvor unge konfronteres med hærdede lovovertrædere i lukkede fængsler, og programmer, hvor personer i tilsyn kort-

varigt placeres i fængsel med henblik på at opnå en chokeffekt.« Det vil sige, at her risikerer samfundet at skabe mere kriminalitet, end der ellers ville have været.

■ **Om straffens længde** hedder det: »Forskningen på dette område viser ikke helt entydige resultater. Enkelte nyere studier peger på, at længere straffe medfører en mindsket risiko for recidiv, mens den øvrige forskning peger på, at længere straffe ikke har en større præventiv effekt end korte.«

■ **Elektroniske fodlænker:**

»Det er især elektronisk overvågning, der her er i centrum. En dansk effekt-evaluering har vist, at afsoning i hjemmet indebærer lavere risiko for recidiv end afsoning i et fængsel. Den internationale forskning vedrørende ordninger, der minder om den danske, er af begrænset omfang. De få studier, der findes, peger ligeledes på positive resultater. Elektronisk overvågning kan også anvendes som en udlusningsordning, hvilket der samlet set er positive erfaringer med.«

■ **Om forholdene i forbindelse med selve afsoningen** hedder det konkluderende: »Forskning vedrørende fængslernes grad af åbenhed/lukkethed og brug af restriktioner – herunder isolation – under strafafsoningen, tyder på, at man opnår bedre resultater med få end med mange restriktioner og med åbenhed i forhold til omverdenen i forhold til lukkethed. Ud over de psykiske problemer, som særligt restriktive afsoningsformer kan afstedkomme, øger de

Det kan godt være, at det lyder smart og er til at forstå, når en politiker siger: »Jeg er først og fremmest optaget af at hjælpe ofrene og ikke gerningsmanden«. Men det er en falsk modsætning.

også risikoen for recidiv.«

■ **Især vedrørende unge lovovertrædere** er der en række forskellige tiltag, der vurderes, og i lyset af den verserende danske debat er det særligt interessant, at forsøg i USA med ungdomsdomstole fremfor sociale foranstaltninger eller slet ingen foranstaltninger viser, at anvendelse af ungdomsdomstole øger recidivet med 11 pct. – det vil sige, at de skaber kriminelle i højere grad end sociale tiltag m.v.

Undersøgelser af denne art – og man kan læse hele rapporten på Justitsministeriets hjemmeside – burde være obligatorisk læsning for alle retspolitikere, deres spindoktorer og ikke mindst deres vælgere. Der er ingen nemme løsninger, og der er ingen klare svar på, om straf hjælper.

Men der er meget, der tyder på, at hvis man i sin iver efter at "hævne ofrene" går for langt, ja så risikerer man samtidig at øge mængden af kriminalitet. Og det er jo i hvert fald ikke meningen.

Og endelig et lille hjertesuk.

Det kan godt være, at det lyder smart og er til at forstå, når en politiker siger: »Jeg er først og fremmest optaget af at hjælpe ofrene og ikke gerningsmanden.«

Men det er en falsk modsætning. Som ovenstående gennemgang viser, er formålet med en gennemtænkt og klog straf over for gerningsmanden ikke »af hensyn« til denne – men den bedste måde at undgå kriminalitet på – det vil sige minimere antallet af kommende ofre.

Hvorvidt fængselsstraffe hjælper, er et godt spørgsmål. Først skal man finde ud af, hvad straffen skal hjælpe imod.

Foto: Finn Frandsen/Polfoto